

Stefan Wurzel

Nowe przepisy dewizowe i ich stosunek do niektórych przepisów części szczegółowej ustawy karnej skarbowej

Palestra 21/1(229), 84-94

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nowe przepisy dewizowe i ich stosunek do niektórych przepisów części szczegółowej ustawy karnej skarbowej

Artykuł omawia ogólne zezwolenia dewizowe określone w zarządzeniu Min. Fin. z dnia 23 czerwca 1973 r. w sprawie zezwolenia na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi (M. P. Nr 29, poz. 184) i ich związek z przepisami zarządzenia Min. Fin. z dnia 25 września 1976 r. w sprawie rachunków bankowych w walutach państw socjalistycznych i w walutach wymiennalnych (M. P. Nr 38, poz. 172 i 173) wraz ze sformułowaniem wniosków, że powyższy zespół przepisów stanowi przejaw nowej polityki państwa w dziedzinie reglamentacji dewizowej oraz że może on stanowić skuteczne zahamowanie fali przestępstw dewizowych.

1. WSTĘP

W ciągu ostatnich lat wzrosły i nadal rozwijają się w sposób znaczący nie tylko oficjalne, inicjowane i regulowane przez władze państwowe i organizacje społeczne, kontakty gospodarcze i kulturalne naszego kraju z zagranicą — zarówno socjalistyczną jak i kapitalistyczną — ale także coraz bardziej wzmagają się kontakty międzyludzkie tak w sferze kulturalnej jak i gospodarczej.

Żywe związki obywateli polskich z zagraniczną Polonią, wzajemne wizyty, pomoc, jaką otrzymują z zagranicy od swoich rodzin i przyjaciół nasi obywatele w postaci przekazów dewizowych, wreszcie coraz większa liczba polskich robotników i specjalistów wznoszących fabryki, budujących kopalnie, porty i urządzenia w wielu krajach Europy, Azji i Afryki i pobierających zarobki w dewizach, a także rozwijająca się turystyka, występy artystów i przedstawicieli polskiej kultury za granicą — wszystkie te pozytywne zjawiska powodują związane z nimi różnorakie formy obrotów dewizowych.

Państwo, które w podstawowych aktach normatywnych zastrzegło dla siebie, dla swoich banków i organizacji gospodarczych monopol handlu zagranicznego oraz zagwarantowało sobie funkcję dysponenta w obrotach z zagranicą wszelkimi wartościami dewizowymi, nie pozostało obojętne wobec tych nowych, o dużym zasięgu zjawisk. Nie naruszając więc w niczym interesów nadrzędnych, tj. interesów państwa i socjalistycznej gospodarki, w szeregu kolejnych aktów normatywnych oraz rozporządzeniach i zarządzeniach wydawanych na podstawie właściwej ustawowej delegacji uwzględniło w szerokim zakresie potrzeby obecnego życia przez pewne rozluźnienie sztywnych do niedawna przepisów dewizowych i przez wyeliminowanie niektórych zakazów lub nakazów, które się tym potrzebom nie zdawały oprzeć.

Podstawowym aktem normatywnym, będącym wyrazem uwzględnienia tych wymagań życiowych a zarazem aktem o charakterze unifikującym mnogość dotychczasowych przepisów, było zarządzenie Ministra Fin. z dnia 23 czerwca 1973 r.

w sprawie zezwolenia na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi oraz granicznej kontroli dewizowej (M. P. Nr 29, poz. 184), znowelizowane zarządzeniem Min. Fin. z dnia 11 kwietnia 1975 r. (M. P. Nr 14, poz. 83).

Interesujące może być przesłedzenie, jaki jest stosunek przepisów zawartych w cyt. wyżej zarządzeniu do niektórych przepisów części szczegółowej ustawy karnej skarbowej z 1971 r., a w szczególności stosunek do art. art. 48—51, ponieważ przepisy te stanowią prawnokarną ochronę przed naruszeniami, jakie mogą wystąpić w rozszerzających się obrotach wartościami dewizowymi krajowców dewizowych z zagranicą i z cudzoziemcami dewizowymi.

Redakcja art. 48 u.k.s., który zastąpił przepis art. 49 d.u.k.s. z roku 1960, odstępując od kontrowersyjnego znamienia „obrotu z zagranicą”, w swej rozbudowanej formie uwzględniła te wszystkie możliwe formy karalnego obrotu wartościami dewizowymi, jakich może dokonać krajowiec dewizowy zarówno w czasie swego pobytu za granicą jak i wtedy, gdy znajduje się on w kraju, a w treści art. 49 u.k.s. (odpowiednika art. 50 d.u.k.s.) określiła te formy karalnego obrotu, jakie mogą mieć miejsce pomiędzy krajowcem dewizowym a cudzoziemcem dewizowym w kraju. Jednakże te nowe ujęcia, choć uporządkowały w sposób bardziej precyzyjny przedmioty ochrony prawnokarnej i przez to samo stały się bardziej czytelne i prostsze w stosowaniu w praktyce sądowej, nic nie utraciły ze swego formalnego rygoryzmu, nie wyeliminowały pewnych anomalii niezrozumiałych dla przeciętnego obywatela i nie stały się mimo surowych sankcji, jakimi były obwarowane, skuteczną zaporą przed ich naruszeniem.

Dopiero wspomniane zarządzenie Min. Fin. z dnia 23.VI.1973 r. wprowadziło radykalne w stosunku do poprzedniego stanu prawnej zmiany. Zmiany te w postaci daleko idącej liberalizacji przepisów nie ograniczyły się do materii objętej jedynie treścią art. 48 i 49 u.k.s. Poszły one znacznie dalej, obejmując swym zasięgiem również sferę kontaktów pomiędzy jednostkami gospodarki społecznej a cudzoziemcami dewizowymi oraz między osobami fizycznymi krajowcami dewizowymi a cudzoziemcami dewizowymi.

Przegląd wprowadzonych wielorakich zmian wykraczałby znacznie poza ramy tej publikacji i dlatego omówieniem będą objęte tylko te wypadki i formy obrotu wartościami dewizowymi, które podejmowane dotychczas bez właściwego zezwolenia dewizowego zabronione były przepisami art. 48 i 49 u.k.s. lub innymi jeszcze przepisami części szczegółowej tej ostatniej ustawy, a których zasięg zawężony został nowymi ogólnymi zezwoleniami dewizowymi, wprowadzonymi cyt. wyżej zarządzeniem.

Na wstępie podkreślić należy, że szereg form obrotu wartościami dewizowymi między krajowcem dewizowym a cudzoziemcem dewizowym — zarówno za granicą jak i w kraju — był dawniej dopuszczalny, ale pod warunkiem uzyskania zezwolenia dewizowego. Nowe przepisy wprowadziły ogólne zezwolenia dewizowe dla określonych postaci obrotu wartościami dewizowymi, rozszerzając znacznie zasięg dopuszczalnych form obrotów w kontaktach gospodarczych i kulturalnych pomiędzy podmiotami obrotu.

2. OGÓLNE ZEZWOLENIA DEWIZOWE W ZARZĄDZENIU MIN. FIN. Z 1973 R.

Według przepisów zarządzenia zezwala się krajowcom dewizowym na zatrudnianie w kraju cudzoziemców dewizowych przebywających w Polsce, jeżeli nie sprze-

ciwia się to przepisom ogólnym o zatrudnianiu cudzoziemców oraz pod warunkiem, że wynagrodzenie cudzoziemca dewizowego określone jest w złotych z klauzulą wypłaty w kraju i bez obowiązku transferu wynagrodzenia za granicę (§ 10 zarządzenia).

Przepis § 19 zarządzenia zezwala krajowcom dewizowym — z zastrzeżeniem, że umowy zostają zawierane za pośrednictwem odpowiednich branżowych organizacji, przedsiębiorstw państwowych lub stowarzyszeń — na zawieranie umów z cudzoziemcami dewizowymi na wykonywanie różnorodnych usług we wszelkich dziedzinach działalności artystycznej, w radiu i telewizji, filmie i teatrze, w programach cyrkowych, rewiowych i variété, a ponadto na przenoszenie praw autorskich do utworów stanowiących podstawę scenariusza, noweli filmowej, dialogów lub utworów muzycznych i plastycznych, jeżeli przeniesienie tych praw następuje w celu wyprodukowania filmów. Realizacja należności krajowca dewizowego w walucie zagranicznej następuje w warunkach określonych w przepisie § 28 zarządzenia, o czym niżej.

Przepis § 20 zarządzenia zezwala krajowcom dewizowym-osobom fizycznym na przenoszenie praw autorskich na rzecz cudzoziemców dewizowych do wydania za granicą dzieł literackich, wystawiania za granicą dzieł scenograficznych, muzycznych i innych, a także w radiu i telewizji, z wyłączeniem jednak odstąpienia praw wydawniczych do wydania dzieła w Polsce w języku polskim. Zawarcie takich umów powinno nastąpić za pośrednictwem Stow. Autorów „ZAIKS”. Paragrafy 20 i 21 zarządzenia regulują sposób realizacji powyższych należności krajowców dewizowych. Tak więc ust. 4 § 21 zezwala krajowcom dewizowym na wykorzystywanie za pośrednictwem Stow. Autorów „ZAIKS” kwot posiadanych na specjalnym rachunku walutowym, na który wpływają należności z omawianych umów na pokrycie kosztów podróży i pobytu za granicą właścicieli kwot na rachunku oraz członków ich najbliższej rodziny.

W związku z treścią tego przepisu powstaje kwestia, czy z tego „rachunku specjalnego”, prowadzonego przez Bank Handlowy S.A., właściciel rachunku może przenieść posiadane kwoty na konto „A” z wszystkimi konsekwencjami, jakie z tego wynikają z świetle zarządzenia Min. Fin. z dnia 25.IX.1976 r. (M.P. Nr 38, poz. 173). Literalna interpretacja tego zarządzenia nie daje podstawy do twierdzenia, by właściciel takiego rachunku mógł zadysponować kwotą rachunku na konto „A”, gdyż wymienione w zarządzeniu Min. Fin. tytuły, z jakich mogą być przyjmowane wpłaty na konto „A”, nie zawierają zezwolenia obejmującego „specjalny rachunek walutowy” ZAIKS-u w Banku Handlowym.

Przepis § 22 zarządzenia reguluje prawa właścicieli patentów krajowców dewizowych oraz osób, których osiągnięcia naukowo-techniczne stały się przedmiotem eksportu, przy czym rozliczanie tych należności następuje za pośrednictwem właściwego przedsiębiorstwa handlu zagranicznego. Uzyskane z tych tytułów wpłaty w walutach zagranicznych na rachunki walutowe mogą być wykorzystane przez posiadacza rachunku na koszty podróży i pobytu za granicą jego oraz członków najbliższej jego rodziny. Redakcja tego zezwolenia ogólnego mówi o „nie oprocentowanym rachunku walutowym”. W związku z tym powstaje zagadnienie, czy do takiego rachunku mogą mieć zastosowanie przepisy zarządzenia Min. Fin. o koncie „A”, inaczej mówiąc — czy właściciel takiego nie oprocentowanego rachunku może przenieść kwoty rachunku na konto „A”.

Według § 24 zarządzenia zezwala się osobom fizycznym-krajowcom dewizowym na sprzedaż w kraju złota i platyny w postaci stanowiącej wartość dewizową (monety złote i sztaby, półfabrykaty inne niż dentystyczne, złoto i platyna w postaci

nie przerobionej) pod warunkiem, że nabywcą jest państwowe przedsiębiorstwo handlu jubilerskiego.

Zezwolenie to ma szczególne znaczenie m.in. dlatego, że obowiązujące obecnie przepisy celne nie ograniczają prawa do wwozu dowolnych ilości złota, złotych monet, platyny, a więc wartości dewizowych, pod warunkiem zgłoszenia ich do odprawy celnej i uiszczenia należnego cła.

Stawki celne w porównaniu z dawniej obowiązującymi zostały znacznie obniżone i obecnie wynoszą od 1 grama złota 5 zł, a od 1 grama złotych monet — 10 zł (rozporządzenie Ministra Handlu Zagr. i Gospod. Morskiej z dnia 25 czerwca 1975 r. — Dz. U. Nr 22, poz. 124).

W ust. 2 § 24 zarządzenia zezwala się przedsiębiorstwu państwowemu „Desa” na skup i sprzedaż (również w formie komisju) złotych monet bitych po 1850 r., jeżeli monety te mają charakter numizmatu. Przepis ten ma szczególne znaczenie dla coraz większej rzeszy zbieraczy numizmatów, gdyż do tej pory za numizmat uważano jedynie te monety, które były bite przed 1850 r. i miały charakter numizmatu. Tylko takie monety nie stanowiły wartości dewizowej i obrót nimi nie miał charakteru obrotu karalnego. Odstąpienie od tego jednego ze znamion numizmatu, tj. daty bicia, uwzględnia fakt, że istnieje bardzo wiele monet bitych po roku 1850, które w świecie zbieraczy numizmatów są uznawane za numizmaty, tymczasem u nas w kraju, jeżeli takie monety były ze złota, obrót nimi był pod rządą poprzednich przepisów uznawany za niedozwolony obrót wartościami dewizowymi. Wprowadzenie drugiego znamienia, że moneta ma charakter numizmatu, tzn. że ze względu na jej wartość zabytkową, rzadkość lub artystyczny wygląd może być uznana za numizmat, pozwala na znacznie większe niż dotychczas obroty takimi monetami, a więc i na ich skup oraz sprzedaż (również komisową)¹.

Przepis § 70 zarządzenia zezwala krajowcom dewizowym i cudzoziemcom dewizowym, uprawnionym do przekroczenia granicy państwowej, na wywóz za granicę monet złotych bitych przed 1850 r., a nie mających charakteru zabytkowego, oraz monet bitych po tym roku, a także monet mających w Polsce obieg ustawowy i nabytych w kraju w celach numizmatycznych za waluty obce w przedsiębiorstwie uprawnionym do ich sprzedaży. Wyjaśnić tu należy, że zgodnie z § 5 zarządzenia „złote monety, w tym również monety Stanów Zjedn. Ameryki Płn., jeżeli nie mają charakteru zabytkowego, są wartościami dewizowymi w rozumieniu art. 2 pkt 2 u.d. z dnia 28 marca 1952 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 133), tj. są złotem nie będącym wyrobem użytkowym.”

Przepis § 25 zarządzenia zezwala krajowcom dewizowym na udzielanie polskim przedstawicielstwom dyplomatycznym lub konsularnym pełnomocnictwa do realizacji spadków otwartych za granicą łącznie z prawem do ich sprzedaży. To ogólne zezwolenie nie wyłącza innej formy realizacji tych praw przez spadkobiercę, a więc bez uciekania się do pomocy pełnomocnika.

Przepis § 26 zarządzenia zawiera zezwolenie na udzielanie pełnomocnictwa do dochodzenia za granicą roszczeń alimentacyjnych.

Stosownie do § 27 zarządzenia zezwala się krajowcom dewizowym na pobieranie w czasie pobytu za granicą należności przypadających im z tytułu zajęć zarobkowych, z zastrzeżeniem jednak, że podjęcie tych zajęć za granicą zgodne jest z przepisami polskimi i porozumieniami międzynarodowymi.

Przechodząc z kolei od problematyki obrotu wartościami dewizowymi do spraw

¹ Rozporządzenie Min. Fin. z dnia 15 kwietnia 1952 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 137) ustala tryb określania charakteru monety jako numizmatu.

dysponowania mieniem posiadany za granicą (art. 22 ustawy dewizowej oraz art. 65 u.k.s.), trzeba zwrócić uwagę na dalsze regulacje zarządzenia z dnia 23 czerwca 1973 r.

W § 28 zarządzenia zawarte jest ogólne zezwolenie na dysponowanie przez krajowców dewizowych zagranicznymi środkami płatniczymi uzyskanymi zarówno z zajęć wykonywanych za granicą, jak i z zajęć wykonywanych w wyniku umowy zawartej z cudzoziemcem dewizowym za zezwoleniem dewizowym w czasie pobytu krajowca dewizowego w kraju (z wyjątkiem umów o prawa autorskie innych niż wymienione w § 19 ust. 1 pkt 1 lit. „b” zarządzenia) pod warunkiem, że należne z obydwóch takich tytułów środki płatnicze uzyskano w czasie tego samego pobytu za granicą. Ponadto wolno jest krajowcowi dewizowemu dysponować za granicą środkami płatniczymi otrzymywanymi z tytułu nagród i wyróżnień pieniężnych, wygranych w publicznych loteriach, grach i zakładach, jeżeli powstanie tytułu oraz pobranie należności i dysponowanie nimi następuje w czasie tego samego pobytu za granicą.

Tak szeroko potraktowane ogólne zezwolenia dewizowe ograniczone są jednym wspólnym warunkiem, że kwoty nie wydatkowane oraz lokaty z chwilą zakończenia każdorazowego pobytu za granicą podlegają niezwłocznemu sprowadzeniu do kraju.

Analiza tych przepisów nasuwa jednak pewne wątpliwości. Paragraf 28 ust. 1 zezwala na dysponowanie zagranicznymi środkami płatniczymi bez wyłączenia lokat. Ustęp 3 § 28 nakazuje niezwłoczne sprowadzenie do kraju z chwilą zakończenia pobytu za granicą zarówno nie wydatkowanych kwot jak i kwot lokat. Ale niedopełnienie takiego obowiązku nie znajduje swojego prawnokarnego odpowiednika w obowiązującej u.k.s., chyba że niesprowadzenie omawianych walorów łączyć się będzie z ich niedopuszczalnym dysponowaniem (art. 65 u.k.s.). Niemniej jednak niezgłoszenie do NBP pozostawionego w tych warunkach za granicą mienia stanowić będzie w każdym razie przestępstwo dewizowe objęte dyspozycją art. 64 § 1 u.k.s.

Zakres omawianego ogólnego zezwolenia dewizowego nie ogranicza się jedynie do wydatkowania uzyskanych w ten sposób zagranicznych środków płatniczych na koszty utrzymania za granicą i koszty podróży, nie wyłącza bowiem dokonywania za te środki zakupu usług i towarów i sprowadzenia ich do kraju (oczywiście z zachowaniem obowiązków wynikających z przepisów celnych), przy czym rozmiar i rodzaj tych zakupów nie jest ograniczony i może mieć wpływ jedynie na zastosowanie odpowiedniej stawki taryfy celnej.

Trudno nie podkreślić wagi tych przepisów. Pod rządem przepisów obowiązujących poprzednio, w zasadzie bez indywidualnego zezwolenia dewizowego dopuszczalne było jedynie dysponowanie zagranicznymi środkami płatniczymi wywiezionymi z kraju na koszty podróży i utrzymania, wszystkie zaś inne formy wydatkowania zagranicznych środków płatniczych wymagały zezwolenia, bez którego stawały się one czynami zabronionymi. Na wokandach sądowych wiele było takich spraw i dlatego materialną treść nowego zezwolenia ogólnego trzeba uznać za bardzo znamiennej.

W § 29 zarządzenia zezwala się osobom fizycznym-krajowcom dewizowym na zawieranie umów z cudzoziemcami dewizowymi w kraju na rzecz tych cudzoziemców na wykonywanie w kraju usług nie związanych z obrotem towarowym z zagranicą — pod warunkiem, że w takiej umowie zastrzeżono wypłatę wynagrodzenia w walucie obcej oraz przekazanie jej za pośrednictwem banku do kraju.

Omawiane zezwolenie nie obejmuje prawa do zawierania umów związanych z obrotem towarowym z zagranicą, jak np. umów o pośrednictwo w handlu za-

granicznym, zgodnie z konsekwencjami wypływającymi z zasady, że monopolistą w obrotach towarowych z zagranicą jest państwo i że sprawy takiego pośrednictwa lub innych form kontaktów towarowych z zagranicą regulują odrębne przepisy i decyzje Min. Handlu Zagr. i Gospod. Morskiej. Natomiast nietaksatywne określenie charakteru takich usług, jakich może się podjąć wobec zagranicznego kontrahenta krajowiec dewizowy (przepis wymienia tu przykładowo opracowania autorskie, projekty architektoniczne lub plastyczne, prace autorskie i tłumaczenia), rozszerza rodzaje usług, jakich w warunkach tego ogólnego zezwolenia może się podjąć krajowiec dewizowy w kraju na rzecz cudzoziemca dewizowego za granicą.

Według § 30 zarządzenia zezwala się krajowcom w czasie ich pobytu za granicą na dysponowanie rzeczami ruchomymi, które zostały wywiezione z Polski na warunkach odprawy celnej ostatecznej, a więc bez obowiązku ich powrotnego wwozu. Przepis ten usuwa istniejącą dotychczas anomalię, że z formalnoprawnego punktu widzenia sprzedaż przez krajowca dewizowego w czasie jego pobytu za granicą, przed wejściem w życie omawianego ogólnego zezwolenia dewizowego, pudełka czekoladek mogła spowodować represję karną. Obecnie wolno krajowcowi dewizowemu sprzedać za granicą każde mienie ruchome, które — w zgodzie z przepisami celnymi — wywiózł bez opłacenia cła lub po jego opłaceniu. Tak samo również może krajowiec dewizowy swobodnie dysponować mieniem nabytym za granicą za zagraniczne środki płatnicze, które wolno mu wydatkować albo które zostały otrzymane przezeń za granicą w drodze darowizny bądź też zarobione za granicą.

Paragraf 33 zarządzenia zezwala krajowcowi dewizowemu na przyjmowanie od cudzoziemców dewizowych darowizny wartości dewizowych z jedynym ograniczeniem, że to zezwolenie nie obejmuje darowizny złotych polskich znajdujących się w państwach obcych. Nie są natomiast tym ograniczeniem objęte monety z kruszców szlachetnych z dowolnego państwa, jeżeli mają one w Polsce obieg ustawowy (w tym również i polskie monety z kruszców szlachetnych). Należy tu jedynie zaznaczyć, że zgodnie z § 4 zarządzenia „ilekroć w zarządzeniu jest mowa o darowiznie, oznacza to darowiznę nie obciążoną obowiązkiem oznaczonego działania lub zaniechania.”

Według § 34 zarządzenia zezwala się na dokonywanie darowizn przez osoby fizyczne-krajowców dewizowych zagranicznych środków płatniczych posiadanych za granicą krajowcom dewizowym w kraju, jeżeli darczyńca przebywający za granicą jest uprawniony do dysponowania tymi środkami za granicą. Chodzi tu o te wszystkie wypadki, kiedy krajowiec dewizowy przebywający za granicą uzyskał te środki np. za pracę zarobkową, wywiózł je za granicę w ramach zezwolenia dewizowego — ogólnego lub indywidualnego — i w związku z tym może nimi swobodnie dysponować.

Ponadto omawiane zezwolenie umożliwia krajowcom dewizowym dokonywanie darowizn wartości dewizowych posiadanych w kraju członkom najbliższej rodziny krajowcom dewizowym oraz innym osobom fizycznym-krajowcom dewizowym tytułem zwyczajowo stosowanych upominków z okazji urodzenia się dziecka lub zawarcia związku małżeńskiego. Wydaje się jednak, że tytuł do zwyczajowo wręczanych upominków nie powinien ograniczać się jedynie do urodzin i zawarcia związku małżeńskiego, jest bowiem poza tym wiele innych jeszcze okazji do wręczania upominków, jak np. imieniny, srebrne czy złote gody, obchody jubileuszowe itp. Dlatego chociaż przepis mówi jedynie o urodzinach i zawarciu małżeństwa, to jednak nie wydaje się — choćby ze względu na przepis art. 1 u.k.s. — żeby istniała podstawa do represjonowania z powodu upominków wręczanych przy innych okazjach aniżeli tych, jakie wymienione są w zezwoleniu.

Natomiast istotne w omawianym zezwoleniu jest to, że nie ogranicza ono wielkości darowizny ani w stosunku do członków najbliższej rodziny, ani w razie wręczenia upominków. Świadczyłoby to o tym, że skoro przedmioty darowizny pozostają w kraju, to nie zachodzi potrzeba ograniczania ich wielkości.

Przepis § 35 zarządzenia, zezwalając osobom fizycznym-krajowcom dewizowym na dysponowanie w czasie ich pobytu za granicą otrzymanymi w drodze darowizny zagranicznymi środkami płatniczymi, stanowi właściwie powtórzenie zezwolenia zawartego w przepisie § 30 omawianego zarządzenia.

Według § 36 zezwala się osobom fizycznym-cudzoziemcom dewizowym przebywającym w Polsce na przyjmowanie od krajowców dewizowych darowizny lub pożyczki w walucie polskiej do wysokości 1.000 zł z obydwóch tych tytułów w okresie każdorazowego pobytu i łącznie od wszystkich osób czyniących darowiznę lub udzielających pożyczki.

Podnieść tu należy, że przepis ten rozszerza zakres dozwolonej darowizny lub pożyczki w stosunku do poprzednio obowiązującego zarządzenia Min. Fin. z dnia 12.VI.1971 r. (M.P. Nr 34, poz. 225), który wielkość darowizny i pożyczki ograniczał do 500 złotych.

Zezwala się krajowcom dewizowym nie będącym jednostkami gospodarki uspołecznionej na zawieranie z cudzoziemcami dewizowymi przebywającymi w Polsce umów najmu i dzierżawy lokali i budynków za zgodą właściwych władz terenowych oraz pod warunkiem, że wysokość czynszu nie jest niższa od czynszu, jaki pobierają jednostki gospodarki uspołecznionej, kiedy oddają w najem lub dzierżawę cudzoziemcom dewizowym w kraju lokale lub budynki, oraz pod warunkiem, że zapłata czynszu następuje w złotych polskich uzyskanych z udokumentowanej wymiany zagranicznych środków płatniczych lub z kont specjalnych cudzoziemców dewizowych. Omawiane zezwolenie zawiera jedyny wyjątek od zachowania wymagań co do wysokości czynszu: zwolnieni są obywatele państw RWPG oraz inni cudzoziemcy dewizowi, gdy najem następuje na okres nie przekraczający 3 dni (§ 46 zarządzenia).

Wyjaśnienia wymaga tu kwestia występująca często w praktyce sądowej, a mianowicie: czy w ramach omówionych przedtem zezwoleń ogólnych wolno krajowcowi dewizowemu, przy okazji wynajmu albo dzierżawy lokalu lub budynku, zawrzeć z cudzoziemcem dewizowym umowę o użytkowanie mebli i urządzeń znajdujących się w lokalu lub budynku, a nie stanowiących niezbędnego wyposażenia lokalu lub budynku? Otóż wydaje się, że skoro można świadczyć cudzoziemcowi usługi i sprzedawać rzeczy, to można chyba świadczyć również usługi w formie wynajmu rzeczy bez potrzeby uzyskiwania indywidualnego zezwolenia dewizowego.

Stosownie do § 72 zarządzenia zezwala się krajowcom dewizowym przybywającym do kraju w okresie ich zatrudnienia, stażu szkoleniowego lub naukowego za granicą na powrotny wywóz wartości dewizowych przywiezionych do kraju, jeżeli ten przywóz został potwierdzony przez urząd celny.

Odrębne zarządzenie reguluje kwestie związane z zawieraniem przez adwokatów i zespoły adwokackie umów o pomoc prawną dla cudzoziemców dewizowych (zarządzenie z dnia 6 września 1974 r. w sprawie zezwolenia dla zespołów adwokackich i Naczelnej Rady Adwokackiej na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi — M.P. Nr 30, poz. 182).

Przepis § 6 ust. 1 zarządzenia zezwala zespołom adwokackim na przekazywanie 10% opłat otrzymywanych od cudzoziemców dewizowych na rzecz adwokata prowadzącego sprawę oraz 10% z kwot otrzymanych od cudzoziemców tytułem kosztów postępowania w sprawie na rzecz Naczelnej Rady Adwokackiej, m.in.

również na oprocentowane rachunki bankowe prowadzone w walutach wymiennalnych.²

Wszystkie omówione dotychczas ogólne zezwolenia dewizowe musiały znaleźć — i istotnie znalazły — swoje niezbędne uzupełnienie w przepisach urealniających korzystanie z tych zezwoleń. Takimi przepisami są w szczególności przepisy zawarte w kolejnych aktach normatywnych wydanych przez Min. Finansów a zezwalających na otwieranie i prowadzenie rachunków bankowych krajowców dewizowych w walutach wymiennalnych oraz w walutach państw socjalistycznych. Dopiero to powiązanie ogólnych zezwoleń dewizowych zawartych w zarządzeniu Ministra Finansów z dnia 23 czerwca 1973 r. z kolejnymi zarządzeniami Ministra Finansów w sprawie rachunków bankowych w walutach państw obcych określa charakter i zakres tych zmian (godzi się tu podkreślić, że chodzi tu o zmiany zasadnicze), jakie z woli ustawodawcy nastąpiły.

3. RACHUNKI BANKOWE, RACHUNEK „S”

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 1976 r. w sprawie rachunków bankowych krajowców dewizowych prowadzonych w walutach państw socjalistycznych (M.P. Nr 38, poz. 172) oraz zarządzenie w sprawie rachunków bankowych krajowców dewizowych prowadzonych w walutach wymiennalnych (M.P. Nr 38, poz. 173) uchylili poprzednie zarządzenia w tym przedmiocie, a w szczególności zarządzenie Ministra Finansów z dnia 21 czerwca 1975 r. (M.P. Nr 21, poz. 129) oraz zarządzenie Min. Fin. z dnia 1 września 1975 r. (M.P. Nr 28, poz. 174).

Bez wdawania się tutaj w analizę porównawczą obowiązujących przedtem przepisów i nowo wprowadzonych, należy podkreślić szczególnie jedną kwestię o zasadniczym wprost znaczeniu.

Nowe obowiązujące przepisy są w sposób oczywisty i bezsporny przejawem daleko idącej liberalizacji polityki fiskalnej państwa wobec obywateli w dziedzinie spraw dewizowych, a ponadto mogą one i powinny stanowić skuteczne remedium przeciwko różnorodnym formom przestępczości dewizowej. Dlatego też z punktu widzenia szeroko pojętej prewencji ogólnej przepisy te są aktem prawnym o znacznej doniosłości.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 1976 r. w sprawie rachunków bankowych krajowców dewizowych prowadzonych w walutach państw socjalistycznych reguluje sprawy następujące:

Przepis § 1 ust. 1 tego zarządzenia zezwala krajowcom dewizowym-osobom fizycznym na posiadanie oprocentowanych rachunków bankowych prowadzonych w walutach państw socjalistycznych, zwanych rachunkiem „S”.

Przepis § 2 ust. 2 określa tytuły, z jakich mogą być dokonywane wpłaty na rachunek „S”. Są więc nimi: honoraria, wynagrodzenia za pracę i świadczone usługi, stypendia, alimenty, diety zaoszczędzone w czasie podróży służbowych, odszkodowania, spadki, realizacja mienia, przelewy dokonywane przez innych posiadaczy rachunków „S”, zwroty walut podjętych z rachunku „S”. Wszystkie te wpłaty wymagają udokumentowania tytułu pochodzenia waluty w sposób ustalony przez Narodowy Bank Polski.

Przepis § 3 zezwala posiadaczowi rachunku na podejmowanie bez ograniczeń z rachunku „S” wypłat w walutach innych państw, w jakim prowadzony jest na żądanie posiadacza rachunek. Posiadacz rachunku oraz członkowie jego najbliższej

² Ze względu na bardzo szczegółowe opracowanie dotyczące wszelkich kwestii związanych z prowadzeniem przez adwokatów spraw cudzoziemców dewizowych w art. adw. B. Kocho pt.: Umowy o pomoc prawną zawierane z cudzoziemcami dewizowymi („Palestra” nr 3 z 1975 r.) zbędne byłoby bardziej szczegółowe omawianie tego zagadnienia tutaj.

rodziny mogą bez ograniczeń wywozić za granicę kwoty figurujące na rachunku na pokrycie kosztów podróży i pobytu za granicą oraz na zakup towarów i usług. Szczególne *novum* tego przepisu polega na tym, że według poprzedniego stanu prawnego wolno było posiadaczowi rachunku wywieźć zagraniczne środki płatnicze z rachunku jedynie na koszty podróży i pobytu za granicą dla siebie i członków najbliższej rodziny, natomiast obecne zezwolenie obejmuje także prawo do wywozu waluty obcej na zakup towarów i usług.

Przepis § 5 zarządzenia stanowi, że wywóz dewiz z rachunku „S” na inne cele niż wymienione w § 3 wymaga uzyskania indywidualnego zezwolenia dewizowego. Niemniej jednak bardzo szeroki zakres celów, dla realizacji których wolno jest wywieźć walutę z rachunku „S”, pozostawia już jedynie niewielki margines spraw, gdzie takie zezwolenie może być potrzebne.

W myśl § 6 zarządzenia wprowadza ono oprocentowanie wkładów na rachunku „S”, mianowicie dla wkładów płatnych na każde żądanie w wysokości 3% rocznie, a dla wkładów terminowych 12-miesięcznych — 4,5% rocznie.

Paragraf 7 zarządzenia ustala, że w razie przejęcia wkładu na rachunku „S” w drodze spadku lub zapisu na krajowca dewizowego-osobę fizyczną, może on nim rozporządzać wraz z % tak jak spadkodawca. Spadkobierca lub zapisobierca musi swój tytuł do wkładu udowodnić odpowiednimi dokumentami i przedstawić zaświadczenie właściwego terenowo organu administracyjnego, że należny podatek został uiszczony lub że podatek taki się nie należy.

Paragraf 8 reguluje kwestie powstałe w sytuacji, gdy posiadacz rachunku „S” wyjeżdża na pobyt stały za granicę lub zmienia swój pobyt czasowy za granicą na stały albo wreszcie gdy wkład na rachunku „S” przechodzi w drodze spadkobrania na cudzoziemca dewizowego. We wszystkich tych wypadkach prawo do rozporządzania wkładem wraz z procentami wymaga uzyskania indywidualnego zezwolenia dewizowego.

Paragraf 9 zarządzenia określa, kogo uważa się za członków „najbliższej rodziny” w rozumieniu zarządzenia. Są nimi: małżonek, zstępny, wstępny, rodzeństwo, rodzice małżonka, zięciowie, synowe, pasierbowie oraz osoby przysposobione i przysposabiające. Zwrócić tu należy uwagę na to, że w porównaniu z zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 16 września 1974 r. (M.P. Nr 32, poz. 192) zakres osób „najbliższych” został poszerzony o osoby „przysposabiające”.

4. RACHUNKI BANKOWE, RACHUNEK „A”

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 1976 r. w sprawie rachunków bankowych krajowców dewizowych w walutach wymiennalnych (M.P. Nr 38, poz. 173) reguluje sprawy następujące:

Przepis § 1 w ustępach 1—4 zawiera zezwolenie dla krajowców dewizowych na posiadanie oprocentowanych rachunków bankowych prowadzonych w walutach wymiennalnych, zwanych rachunkami „A”. Przepis ten jest jedynie powtórzeniem zezwolenia zawartego w § 1 ust. 1—3 uchylonego zarządzenia Ministra Finansów z dnia 1 września 1975 r. (M.P. Nr 28, poz. 174) oraz innych wydawanych dawniej zarządzeń w tej materii, poczynając od zarządzenia z dnia 4 kwietnia 1970 r. (M.P. Nr 1, poz. 95).

Przepis § 2 zarządzenia w ust. 1 zezwala krajowcom dewizowym na wpłacanie w gotówce na konto „A” walut wymiennalnych bez potrzeby udokumentowania tytułu wejścia w posiadanie tych walut.

Dalej wymienia się w tymże § 2 pozostałe tytuły, na podstawie których mogą być wpłacane wymiennalne waluty na konto „A”. Są nimi: realizacja przelewów

z rachunków „A” dokonywanych pomiędzy posiadaczami tych rachunków w czasie ich zatrudnienia za granicą, wymiana realizowanych w kraju na mocy odrębnych przepisów przelewów w złotych, wpłaty w walutach wymiennalnych dokonywanych na konto eksportu wewnętrznego po potrąceniu kosztów Banku PKO w walucie obcej, odprzedaż bankowi złota w sztabach i monetach.

W porównaniu z poprzednio obowiązującymi przepisami najistotniejszą zmianą jest zezwolenie na wpłatę w gotówce walut wymiennalnych bez potrzeby udokumentowania tytułu wejścia w ich posiadanie. Do tej pory wolno było krajowcowi dewizowemu dokonywać wpłat walut wymiennalnych w gotówce bez potrzeby udokumentowania tytułu wejścia w jej posiadanie jedynie na konto „B” (§ 3 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 1 września 1975 r. — M.P. Nr 28, poz. 174), ale konsekwencją tego były istotne ograniczenia w dysponowaniu kwotami z rachunku „B” w stosunku do możliwości dysponowania kwotami z rachunku „A”. Na konto bowiem „A” — zgodnie z przepisami § 2 ust. 1 pkt 2 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 1 września 1975 r. (M.P. Nr 28, poz. 174) — można było dokonywać wpłat w gotówce w zagranicznych środkach płatniczych tylko w granicach kwot uwidocznionych w imiennej deklaracji przywozu potwierdzonej przez polski urząd celny lub w zaświadczeniu wystawionym przez ten urząd albo w imiennym dokumencie stwierdzającym przesłanie waluty w przesyłce pocztowej.

Ponieważ § 12 obecnie obowiązującego zarządzenia zrównuje rachunki „B” z rachunkami „A” stanowiąc, że oprocentowane rachunki „A” i „B” w walucie zagranicznej otwarte przed dniem 1 października 1976 r. — jako datą wejścia w życie zarządzenia — prowadzi się na zasadach określonych w zarządzeniu, przeto zbędne wydaje się omawianie obecnie tych różnic, jakie zachodziły w stanie prawnym pomiędzy rachunkami „A” i „B”. Jednakże niezbędne wydaje się omówienie różnic, jakie wynikają z porównania przepisów dotyczących rachunku „A” według poprzedniego stanu prawnego z przepisami obecnie obowiązującymi.

Po pierwsze, podkreślić należy, że znacznemu z literalnego punktu widzenia ograniczeniu uległy tytuły uprawniające do wpłat walut na konto „A”. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 1 września 1975 r. (M.P. Nr 28, poz. 174) tych tytułów wymieniało 12. Ale fakt, że obecnie obowiązujące zarządzenie wymienia jedynie takich tytułów sześć, nie oznacza, że faktycznie ograniczono liczbę tych tytułów, ponieważ wszystkie pominięte w obecnie obowiązującym zarządzeniu tytuły uprawniające do wpłat na rachunek „A” zostały uregulowane omówionymi wyżej poszczególnymi ogólnymi zezwoleniami dewizowymi na zawieranie umów pomiędzy krajowcami dewizowymi a cudzoziemcami dewizowymi, których konsekwencją jest właśnie zezwolenie na wpłaty na rachunek walutowy „A”.

Dalej, w myśl § 3 zarządzenia wyłącza ono wpłaty walut wymiennalnych na konto „A” jedynie z tytułu zagranicznych rent, emerytur i świadczeń o charakterze rentowym. Tłumaczy się to tym, że sposób realizowania wpłat i wypłat z tych tytułów jest regulowany odrębnymi porozumieniami państwowymi, i to w zależności od kraju, z którego renty i emerytury pochodzą.

Następnie przepis § 4 zarządzenia w ust. 1—3 wymienia uprawnienia właściciela rachunku „A” w dysponowaniu kwotą rachunku.

W stosunku do poprzednich przepisów (§ 6 ust. 1—8 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 1 września 1975 — M.P. Nr 28, poz. 174) najistotniejszą zmianę zawiera § 4 ust. 2 *in fine*, który zezwala na podjęcie waluty i jej wywóz za granicę nie tylko na pokrycie kosztów podróży i pobytu za granicą, ale również na zakup towarów i usług. Natomiast przepis § 6 ust. 3 poprzednio obowiązującego zarządzenia zezwalał na dysponowanie przez właściciela rachunku „A” na zakup towarów lub

usług za granicą przez posiadacza rachunku przebywającego w kraju oraz na koszty podróży i pobytu za granicą posiadacza rachunku lub członków jego najbliższej rodziny. Konsekwencją takiego uregulowania prawnego było to, że posiadacz rachunku mógł swobodnie dysponować wywiezioną w ramach zezwolenia walutą jedynie na koszty podróży i pobytu za granicą, natomiast nie miał prawa dokonywania zakupu towarów i usług za granicą, a tylko mógł, będąc w kraju, dokonać za pośrednictwem banku takiego zakupu towarów lub usług. Takie uregulowanie praw właściciela rachunku prowadziło w praktyce do wielu spraw karnych o przestępstwo skarbowe z powodu obrotu niedozwolonego, bo chociaż krajowiec dewizowy otrzymał zezwolenie na wywóz za granicę waluty obcej, to jednak — mając prawo wydatkować ją całkowicie na koszty podróży i pobytu — nie miał prawa formalnie rzecz biorąc zakupić za tę walutę towarów ani usług, jeżeli nie wiązały się te zakupy bezpośrednio z „kosztami pobytu”. Ten z życiowego punktu widzenia niczym nie tłumaczący się przepis został zmieniony przez nowe zarządzenie, które wprost zezwala na dysponowanie wywiezioną z konta „A” walutą obcą na zakup towarów i usług. Prócz tego nowy przepis nie zawiera żadnego ograniczenia co do wartości „zakupu towarów i usług”. Oczywiście, jeżeli wielkość zakupu towarów wskazywać będzie na jego handlowe przeznaczenie, to konsekwencją tego będzie jedynie obowiązek opłacenia należności celnych przewidzianych dla tego rodzaju towarów.

Poza tą istotną różnicą w porównaniu z poprzednio obowiązującymi przepisami posiadacz rachunku „A” może podejmować z rachunku bez ograniczeń w gotówce walutę wymienialną, w której rachunek jest prowadzony, lub w innych walutach obcych, w bonach towarowych Banku PKO lub w złotych polskich, może dokonywać wypłat i przelewów tytułem darowizny na rzecz swej najbliższej rodziny, może opłacać składki z tytułu przynależności własnej lub najbliższej rodziny do organizacji za granicą, jeżeli przystąpienie do tej organizacji nastąpiło z zachowaniem przepisów polskich, wreszcie może dokonywać zakupu i usług w eksporcie wewnętrznym. Ponadto, jeżeli wypłata z rachunku „A” następuje na zlecenie posiadacza rachunku w walucie polskiej, korzysta on wówczas z preferencyjnego kursu stosowanego przy skupie walut od turystów zagranicznych.

Przepis § 8 zarządzenia zawiera nowe przepisy o oprocentowaniu wkładów na rachunku „A”. To oprocentowanie zależne jest od terminowości wkładów i waha się od 4% przy wkładach płatnych na żądanie do 7% przy wkładach 36-miesięcznych. Odsetki od wkładów dolicza się w walucie rachunku.

Przepis ust. 4 § 8 wprowadza bardzo korzystną dla posiadacza rachunku innowację, a mianowicie tę, że przy podejmowaniu należnych za ostatni okres odsetek w bonach Banku PKO podwyższa się odsetki o 10%, a przy wypłatach odsetek w złotych polskich — o 50%.

Dalsze przepisy (§§ 9—11 zarządzenia) regulują kwestie związane z przejściem wkładu w drodze spadku lub zapisu na krajowca dewizowego, ze sprawą wyjazdu posiadacza rachunku za granicą na pobyt stały lub zmianą pobytu czasowego na pobyt stały, oraz ze sprawą przejścia wkładu w drodze spadku lub zapisu na cudzoziemca dewizowego, określają też pojęcie „najbliższej rodziny” w sposób identyczny jak przy rachunku „S”.

Nowe przepisy stanowią jakościowy przejaw nowej polityki fiskalnej państwa w ważnej dziedzinie życia gospodarczego w stosunkach obywateli polskich krajowców dewizowych z cudzoziemcami dewizowymi i stanowią przez to istotny element zwężający stosowanie niektórych przepisów obowiązującej ustawy karnej skarbowej.